

69 FINSKA FOLKSKOLANS INRÄTTNING.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1856

Vi skynda att förklara, att, då vi tala om Finska folkskolan, vi icke tala om, hvad som är, utan hvad som bör vara.

Det förra skulle också vara något för hvarje man i landet omöjligt. Några få spridda folkskolor finnas väl; men deras inrättning och tillstånd utgör en af de många rikshemligheterna, hvilka sammanlagda bilda den skamliga allmänna okunnigheten om, hvad i eget land är och sker.

10 Glädjande vore det att veta, att någon sådan skola finnes så inrättad och handhafd, att den verkligen bär någon frukt för folkbildningen. Vi torde icke behöfva försäkra, att ett sådant förhållande innerligen skall glädja oss, icke blott för det omedelbara gagnet af en såbeskaffad inrättning, utan än mera därförde, att man då hade helst någon af erfarenheten vitsordad ledning för, hvad en folkskola i detta land bör vara och verka.

Bland de allmännyttiga åtgärder, öfver hvilka Monarken uppfordrat landets Styrelse att inkomma med förslag, är inrättandet af folkskolor icke det minst maktpåliggande. Vi betvifla ingens goda vilja, önska icke
20 heller säga något nedsättande för någons insigter; men vi måste betvifla, att i detta land någon individ finnes, som känner inrättningen och frukterna af andra länders folkskolor och af de få, som i eget land finnas, än mindre kan uppgifva någon plan för dylikas inrättande i detta land, såbeskaffad att den med afseende på befolkningens närvarande kulturståndpunkt kunde lemna full säkerhet att bidraga till höjandet af dess intellektuella och sedliga bildning.

I de offentliga bladen hafva uppsatser om folkskolor och folkbildningen icke helt och hållet saknats. De hafva väl stundom utgjort en intetsägande spaltfyllnad; men man kan icke öfverhufvud fränkänna dem en varm öfvertygelse om folkskolans gagn och behöflighet och god
30 ifver att framkalla några åtgärder till detta nationalbehofs fyllande. Man är också berättigad tro, att detta offentliga ifrande icke varit helt och hållet fruktlöst, då man sett att på senare tider åtminstone en och annan församling i landet gått i författning om skolors inrättande. Men hvarken hafva här påpekade artiklar innehållit någon utredning af, hvad folkskolan i allmänhet bör och kan uträtta, eller hafva i någons-tädes sett någon detaljerad plan för sådane skolor. Vi tillskrifva detta förhållande bristande insigt i ämnet; ty vi känna icke, att någon i detta land gjort folkskolan till föremål för sina studier och undersökningar,
40 och vi hafva genom egna ganska inskränkta studier åt detta håll kunnat öfvertyga oss, att ämnet erbjuder ett öfverrikt fält för forskning och begrundande.

Det kan vara läsaren likgiltigt, hvilken anledning, som för tillfället fört undertecknad in på detta fält; det är nog om vi försäkra, att en sådan särskild anledning funnits. Hvad vi på vår undersökning vunnit, är endast öfvertygelse, att frågan om folkskolans ordnande är i lika grad svår att besvara, som den är af oändligt stor vikt för hvarje land, jemte någon insigt i orsaken till denna svårighet. Vi önskade genom denna artikel kunna meddela läsaren denna öfvertygelse och någon
50 ledning till denna insigt, för att derigenom väcka ett allmännare, på sak rigtadt intresse för ämnet och föranleda en och annan bland de många, som tala om en nationel bildning på folkundervisningens breda botten, att frågans lyckliga lösning egna håg och krafter.

För att icke stadna vid en blott teoretisk undersökning, inskränka vi

oss till frågan om folkskolans ordnande här i Finland och för allmogens på landet barn. Och för att utan omsvep komma in i densamma, fråga vi enkelt; hvad begär man i detta land af folkskolan, och hvad bör man under gifna förhållanden af den begära?

Vi föreställa oss, att de flestas mening om folkskolans uppgift i vårt land är, att den skall föra allmogens barn till någon färdighet i att läsa, räkna och skriva. Detta är i sanning den enkla praktiska uppgiften. Mången tillägger dock säkert: en bättre religionskunskap, än den närvarande allmännast rådande. En och annan kommer dertill fram med fordran på undervisning i landtbruket, kanske äfven i handslöjder. Och de, som i sina fordringar gå längst, begära ännu kunskap i modersmålets grammatik, i geografi och historie, allmän eller blott fäderneslandets, och i naturkunnighet. Längre kan gerna ingen i fråga om folkskolans uppgift i vårt land förstiga sig.

10

För vår del vilja vi icke bestrida dessa olika stegrade fordringars rättmätighet. Den högst stälda är verkligen icke så öfverdrifven, att af dess uppfyllande till ett mått, hvartill en folkskola må anses kunna hinna, något alltför slående inflytande på folkbildningen kunde väntas.

Man saknar icke exempel på det inflytande denna kunskap – med undantag dock af den ovanliga i modersmålets grammatik och naturkunnighet – förmår utöfva på individens intellektuella och sedliga bildning. I de fordna pedagogierna lärdes ungefär det anförda. Det är visserligen att beklaga, att lägre Elementarskolorna, förnämligast genom latinläsningens upptagande bland sina öfningar, förstört den tillstymmelse till folkundervisning, som i pedagogierna hade fått ett fotfäste, och det är hugnande veta, att den nya Skolordningen lofvar att åtminstone i detta hänseende bringa någon rättelse. Men kan väl någon, som gifvit akt på denna den fordna undervisningens i pedagogierna inflytande på arbetsklassen i städerna, förmena, att allmogens på landet bildning genom en likartad skolundervisning skulle verkligen vinna? Eller är den ståndpunkt i bildning, hvartill en såbeskaffad undervisning förer, af den art, att fosterlansdvännen kunde önska den vara den allmänna för landets allmoge? Vi tro knappt, att någon, som känner förhållandena i städerna, skall besvara dessa frågor jakande.

20

30

Latinläsningen har utan tvifel i de nuvarande Lägre Elementarskolorna verkat mycket skadligt, genom att borttaga tiden för gagneligare läsning och öfverhufvud gifva undervisningen i desamma en falsk rigtning. Likväl torde man få anse, att äfven i dessa skolor, isynnerhet i dem med två eller flera klasser, det väsentliga af det, som fordom lärdes i pedagogierna, blifvit lärdt och inhemtadt. Man må således taga dessa, Fattigskolornas och Lankasterskolornas verksamhet i betraktande och fråga sig, om det är det i dem meddelade vetande, som man tror skall förädla och lyckliggöra massan af folket.

40

Litet geografi, litet historie, genomgåendet af ett snävt kompendium i dessa ämnen, är väl detta något, som kan anses höja ett folks intellektuella och sedliga bildning? Vi tro det icke. Äfven om man härtill lägger det mått af vetande i naturkunnighet, som en 12 till 15 års gosse kan ur en lika beskaffad lärobok inhemta, förhöjer detta föga undervisningens inverkan. Hellre må man då vänta något godt af en jordbrukskateches, emedan dock det vetande, ur den inhemtas, kan blifva ett frö till eftertanke och praktiskt användande, och detta genom ett förhöjdt välstånd och förfinade behof medelbart kan verka för en högre andlig utveckling. Handslöjders inöfvande, som väl eljest kunde blifva verksamt i samma väg, förbjuder sig sjelf i folkskolan i allmänhet, emedan det utrymme och de omkostnader, som för ändamålet

50

erfordras, icke för en sådan kunna påräknas.

Men religionsundervisningen i folkskolan, den bör väl utöfva ett direkt inflytande på folkets andliga kultur? Utan tvifvel. Dock är det förnämligast i denna punkt vi måste söka nedstämma alla öfverdrifna beräkningar och förhoppningar. Hvad har religionsundervisningen i den lärda skolan, i pedagogierna, lägre Elementarskolorna m. fl. varit och verkat? Kanske menar man, att då numera rektorerna vid Högre Elementarskolorna blifvit förvandlade till skolprester, ett bättre förhållande skall inträda? Vi önska det af allt hjerta, men vi kunna föga hoppas det. Vi äro verkligen öfvertygade, att denna undervisning skall för öfvertygelsen och lefvernet bära samma frukt som förut, icke mera, icke mindre. Skilnaden skall blott blifva, att man skall fästa mindre afseende på skolföreståndarens duglighet för sitt egentliga kall – och att de dugligaste icke ens skola eftersträva platsen. Ty dessa fordra frihet äfven i religionsundervisningen och främst i den. Våra tankar om felet i den närvarande undervisningen hafva vi i detta blad uttalat. Men det är icke på denna afvikande öfvertygelse vi stöda vår åsigt om religionsundervisningens i folkskolan mindre vigt för folkbildningen. Vi stöda den på allmänna insigten och erfarenheten, att skolläsningen och skollehan som sådan är jmförelsevis översam för lärjungarnes öfvertygelser och sedliga bildning. Och religionsundervisningen i skolan, ehuru mera än någon annan del af skolläsningen i stånd att öfva en sådan verksamhet, delar dock all öfrig skolläsningens allmänna natur; så att man icke under några förhållanden kan af den lofva sig mycket. Den kan understödja religionsundervisningen i hemmet, men är, der denna saknas, hardt nära ofruktbar. Denna har hittills varit religionsundervisningens i skolan verksamhet; den skall i följd af all skolundervisnings gemensama art i all tid förblifva densamma.

Men om sådant är förhållandet till och med i den lärda skolan, den ungdomen ett tiotal af år åtnjuter undervisning i religionsläran, och der denna undervisning meddelas ofta af prester, eljest af andra vetenskapligt bildade lärare, hvilka i kristendomskunskap väl i allmänhet äro presterskapets jemnilkar, hvad skall man då vänta af folkskolan, i hvilken väl undervisningen icke kan af allmogens barn i vårt land begagnas längre tid än ett par, högst tre à fyra år, och för hvilken man här icke kan påräkna lärare, som i kunskap och bildning skulle stå betydligt öfver allmogens sjelf?

Vi upprepa det derföre: äfven af religionsundervisningen i folkskolan har man icke mycket att vänta. Man kan på densamma ställa det anspråk, att den skall understödja undervisningen i hemmet, så att den senare i religiöst hänseende är hufvudsak, den förra bisak. Men detta är också allt. Att religionsundervisning i hemmet må finnas, detta måste, såsom det varit, i första rummet blifva presterskapets omsorg. Med förbättrad läskunnighet kan folkskolan för ändamålet biträda. Men sjelfva hägen och omvårdnaden hos föräldrarne om deras barns religiösa undervisning och uppfostran – den bör kyrkan väcka och underhålla. Känner den sig oförmögen härtill, skall den förgäfves se sig om efter hjälp af skolan. Minst må kyrkan söka att på skolan vältra åliggandet af och ansvaret för religionsundervisningen. Detta skulle endast tjena till att göra folkskolan oduglig för sitt ändamål, utan att kyrkan derigenom skulle det minsta närma sig sitt.

Det vore blindhet att icke erkänna, att nära nog allt, som i vårt land hittills blifvit gjordt för folkbildningen, är kyrkans och presterskapets verk. Men det ligger i menliga bildningens gång, att kyrkans undervisning, om den icke understödes af det verldsliga vetandet, blir

otillräcklig äfven för den enkla kristendomskunskapens underhållande. Att ett sådant stadium inträdt äfven i vårt land, synes vara allmänt nog erkändt. Behovvet af folkskolor och sockenskolmästare och i undervisningen mera nitiska klockare synes främst påyrkas af presterskapet, ehuru saken vanligen fattas så inskränkt, att det blott är mekanisk läsfärdighet och katechesläsning, som behöfves. Presterskapets antal i förhållande till befolkningen är för närvarande säkert icke mindre än i fordna tider. Också synes detta antal temligen tillräckligt, då föga 1 500 invånare torde belöpa sig på hvarje tienstgörande prest – vore blott fördelningen icke i verkligheten så ojemn, och skulle icke ett så stort antal af presterskapet göra tienst för hvarandra. Man kan väl också hysa den väl grundade öfvertygelse, att presterskapet öfverhufvud såsom embetsmannaklass använder mindre tid i tjensteutföningen, än de flesta andra statens tjenstemän; ehuru det åter kan sägas, att administrativa och kommunala åligganden och omsorgen om ett påtvingadt landtbruk upptaga mycket af den tid, som borde egnas åt helt andra sysselsättningar, och att presten med rätta bör ega ledig tid för fortsatta studier och förberedelser för predikoembetet. Men hvad i dessa förhållanden må tala för eller mot möjligheten af en stegrad verksamhet å presterskapets sida för folkbildningens främjande öfverhufvud och för religionsundervisningens isynnerhet, måste man dock anse den presterliga undervisningens otillräcklighet för närvarande tid hafva sin grund icke i dessa förhållanden, utan i den mensklige bildningens olika fordringar på skilda stadier af dess fortgång.

Det är alltså en riktig insigt, som leder den tänkande religionsläraren att fordra folkskolans understöd. Men begär han detta understöd direkt för religionsundervisningen, skall han, såsom vi sökt visa, derom gå miste. Det är också icke genom att välfva åliggandet och ansvaret på andra och på den mindre bildades skuldror, den sannskyldige, högre bildade religionsläraren kan hoppas på framgång för sina sträfvanden.

Hvad återstår alltså af de fordringar man ställer på folkskolan såsom en anstalt för höjandet af allmogens intellektuella och sedliga bildning. Utom det medgifna: ett svagt understöd åt den religiösa uppfostran i hemmet och något utkastadt frö till kunskap om och håg för ett förbättradt landtbruk, endast den formella färdigheten i läsa, skriva och räkna. Vi lemna pröfningen af dessa sistnämnda fordringars vigt och halt till längre fram och skola här, till stöd för det redan anförda, meddela några exempel på den erfarenhet angående folkskolan, till hvilken man hunnit i de länder, der den sedan längre tid tillbaka egt ett fast och tidtals äfven med största nit omvårdadt bestånd.

I Svenska litteraturen finnes en skrift, kanske af en och annan läsare känd men för oss ny: *Resa genom Danmark, Tyskland och Schweiz åren 1849–50, 52 och 53 af I. Herm. Ekendal*. Tryckt 1:a häftet 1852, 2:a och 3:e häftet 1854.

Denna »Resa» kan såsom resebeskrifning hafva sina svaga sidor. Men i tvenne afseenden har den ganska stort värde. Författaren, berömligt känd såsom skolman och nitisk arbetare för folkskoleväsendet i Sverige, bevisar sig äfven i denna skrift vara en varm och sanningskär forskare i allt, som rör folkskolan och folkbildningen, i den senare den religiösa bildningen inbegripen, men med uteslutande af den rent praktiska. Hans bok innehåller för det andra ett rikt förråd af faktiska uppgifter rörande dessa ämnen, lärorikt att känna för religionsläraren icke mindre än för hvar och en, som verksamt deltagar för folkundervisningen, fattigvården, välgörenhetsanstalter m. m.

Af dessa Förf:s fullt pålitliga uppgifter vilja vi här anföra några, för vårt ämne upplysande och tjenande till stöd för den bevisning närvarande artikel afser.

I allmänhet kan ett skolväsende utan skollärare-seminarier jemföras med en skeppsfart, ledd af endast teoretiskt bildade skeppare och styrmän. Vi erinra oss hafva hört berättelsen om en skeppare af denna art, som då han kom på grund i Qvarken, enligt journal och beräkning bort befinna sig i närheten af Storkyro kyrka. Och erfarenheten har lärt oss, att börjande skollärares missräkningar icke äro mindre i ögonen fallande. Huru behovet af skollärareseminarier skall ersättas derigenom, att blifvande skollärare åläggas praktisera i skolorna, är för vanligt enkelt människoförstånd åbegripligt. Detta går, så mycket ett sådant inse kan, derpå ut, att införa god metod i skolorna genom att före inträdet vid desamma göra lärarekandidaterna förtrogna med den i dem rådande dåliga metoden. Kanske skall härigenom en och annan afskräckas från att taga denna metod till rättesnöre och se sig om efter en annan bättre. Men då denna bättre metod kan endast praktiskt inhemtas, måste en sådan aspirant, i saknad af tillfälle att lära den, afskrämmas från ett yrke, det han skulle komma att med samvetsoro och förebråelser handhafva. Detta är i sanning det enda goda resultat af nämnda förberedande praktik, vi kunnat uppspara.

Men om allt skolväsende förutsätter praktisk lärarebildning och alltså skollärareseminarier, så gäller detta isynnerhet om folkskolan. Folkskollärares uppgift är i sjelfva verket svårare, än lärarens i den lärda skolan. Ty han saknar det stöd af bildade föräldrars omvårdnad, som gemenligen kommer den senares lärjungar till godo, och har hos sina lärjungar en intellektuellt mindre uppodlad förmåga att bygga på. Folkskollärare kunna dessutom icke lätt fås ur den klass, som lärarna i de lärda skolorna; de måste vanligen väljas bland unga män, som ingen vetenskaplig underbyggnad ega. I de flesta länder, der folkskolor finnas, har man derföre i första rummet varit betänkt på, att med icke ringa omsorg och omkostnad inrätta folkskollärareseminarier.

Låt oss börja med ett Seminarium i Danmark, Jonstrups på Seland. Det har, såsom dylika i allmänhet, eleverna boende på stället, betalande för sitt uppehälle. De måste vid inträdet aflägga prof på förberedande skolkunskaper. Lärokursen är treårig på tre klasser. De undervisas i:

- Religionslära
- Bibelkunskap
- Biblisk historie
- Geografi
- Verldshistorie
- Geometri
- Aritmetik
- Naturkunnighet
- Botanik
- Tyska språket –
- Danska: grammatik, läse- och skriföfningar.
- Pedagogik, Methodik, Katechetik.
- Sång, fiol-, klaver- och orgelspelning –
- Gymnastik och simning –
- Trädgårdsskötsel – och Ritning.

Med Seminarium är förenad en Folkskola på 2 klasser, i hvilken Seminaristerna praktisera såsom lärare, fyra hvarje vecka, medan de äldre bland de öfriga äro tillstådes som åhörare.

Seminarium har föreståndare och två lärare utom de för gymnastik, hortikultur o. s. v. Det kostar staten årligen ungef. 7 000 Rubel Silfver utom vidlyftig lokal med tillhörande jord, och hvarje elev betalar ungef. 100 Rbl årligen till inrättningen.

Det är icke nödigt att anföra flera exempel, då vi tillägga, att både i Danmark och Tyskland Folkskollärare-seminarier äro inrättade på ungefär samma stora fot. Det kan visst sägas, att det härvid icke kommer an på läroämnenas antal, utan på den i desamma bibringade insigten. Men äfven i detta hänseende går man vid dessa läroanstalter ganska långt. Prestadjunktsväsendet är okänt, och både i Danmark och Tyskland äro prestkandidater ofta lärare i folkskolorna. Eleverna från seminarierna synas dock vara dem föga underlägsna i allt det vetande, som i dessa läroanstalter meddelas. 10

Låt oss nu tillse, i hurudana skolor dessa lärare lära. Vi anmärka då först, att de i Danmark utom fria boningsrum, 3 à 5 rum, trädgård och några tunland åker uppbära lön i spanmål, hö, halm, bränsle och kontant, till sammanlagdt penningevärde af ungefär 300 Rbl S:r. – De göra då vanligen tillika tjenst som klockare i församlingarne.

För 1 000 invånare och derunder finnes minst en skola. Den måste besökas af alla barn från 7 till 15 år, alltså i 8 års tid, dock så att, emedan lärjungarne äro fördelade på två klasser, de i tur besöka skolan, de på hvardera klassen 3 dagar i veckan. Så vidt vi kunnat få reda på, äro läroämnen: Kristendoms-kunskap ur Biblisk-historie och en Lärobok, elementer i naturalhistorie, naturkunskap, geografi och historie efter en läro- och läse-bok, motsvarande Regner's »Första Begrepp» ungefär, räkna, skriva och sjunga. Om frukterna af denna läsning skola vi tala längre fram. 20

I Tyskland (i Preussen och Sachsen för att inskränka vår beskrifning) läres på folkskollärareseminarierna öfverhufvud än mera, än i Danmark. Kursen är från 2 till 4 år. Vid de flesta seminarier äro eleverna helpensionärer. 30

Folkskollärarena synas öfverhufvud vara sämre aflönade i Tyskland. – Skolåldern för barnen är densamma, och skilda klassers lärjungar vexla med skolbesöket. Likasom i Danmark är skolgången tvungen, men här betala ännu föräldrarne viss afgift i veckan för hvarje barn. Läroämnen äro desamma. För religionsundervisningen lägges Luthers kateches till grund. Vidare läses Biblisk historia, samt naturlära, geografi och allmän och fäderneslandets historia ur någon läsebok.

Detta ringa må vara nog såsom första afdelning af vår recit. Hvad vi genom den velat bevisa, är, att folkskolan i Finland hardt nära omöjligen kan inrättas efter dessa mönster. 40

Först och främst är det en afgjord sak, att det tvungna skolbesöket här icke kan införas. Befolkningens spridda bostäder göra sådant omöjligt. För det andra är det nära nog lika gifvet, att ingen skolgång får beräknas för 8 år. Ty endast högst få bland allmogen skola hafva håg eller förmåga dertill, att bekosta sina barns vistelse och uppehälle på annan ort än hemmet under en så lång följd af år. För det tredje sätter vid skolans inrättande kostnadspunkten nära oöfverstigliga hinder i vägen. Äfven om staten, såsom billigt är, deltager i skollära-renas aflöning, skulle för hela landet ett anslag af ungefär 200 tusen Rubel erfordras för en skollärare i hvarje församling, ett belopp, som åtminstone för närvarande icke lärer kunna påräknas. Af församlingar, som aflöna sina prester med 30 tunnor spanmål, eller ungefär 150 Rbl, och dertil ålägga dem, att sjelfva förskaffa sig tak öfver hufvudet – ur boställets skog välförståendes – af sådane församlingar kan man icke 50

vänta mycket för en skollärares herbergerande. Äfven om klockarebefattningen, sedan man från densamma skiljt alla betjentåligganden, förenas med skollärares, måste till en början folkskollärares ställning i de flesta församlingar i vårt land blifva så underordnad, att den med en föregående intellektuel och social bildning, sådan som dessa lärare i Danmark och Tyskland, icke låter förena sig.

Det kan roa läsaren, att med Herr Ekendal göra besök hos en Dansk folkskollärere, för att dermed jemföra, huru det komme att se ut hos en Finsk. Vi upplysa på förhand, att läraren, tillfrågad »med äkta Svensk bondnyfikenhet», gaf den upplysning, att amöblementet kostade ungefär 600 Rbl, och att han fått det mesta af denna summa med sin fru.

»Vid dörrens öppnande ryggade jag dock tillbaka vid anblicken af 2:ne unga väklädda fruntimmer, som suto och sydde vid fönstret. Jag hade ock i rummet hunnit varseblifva en soffa af mahogny och framför den ett rundt divanbord af alm, samt en modern jernkakelugn af den sorten, som kostar 30 Rbdr¹. Allt det öfriga i rummet var i samma lyxeriösa stil. Ihågkommande, att jag ännu icke tagit af resekläderna fullkomligt och dessutom på intet vis var skickad att inträda i ett så präktigt rum och i så fina fruntimmers sällskap, drog jag mig, som sagdt är, tillbaka, för att i förstugan, d. v. s. i skolgången, göra en vederbörlig toilett; men i detsamma kom lyckligtvis skolläraren från den dörr i gången, som ledde från den inre gården, och hjälpte mig ur förlägenheten med ett vänligt: 'stig in min herre och lägg af edra kläder!'

Fruntimmerna hade nu flyktat i ett af de inre rummen, så att jag ostörd kunde krypa ur skinnet och göra redo för min person. Sedan skolläraren hört, att den främmande begagnat några månaders ledighet, för att lära känna de danska folkskolorna, blef han mycket artig och förtrolig och betraktade mig som en broder i yrket. Han var en ung man om några och 20 år med ett vanligt studentansigte och glasögonen på näsan. Hans rock och underkläder ingåfvo mig dock mod, emedan de icke voro så fina och putsade som amöblemanget i rummet, utan, som man säger, rätt medtagna och luggslitna. Dock såg man, att de sett bättre tider och i sina dagar varit mycket 'på herr'. Jag kunde dock aldrig föreställa mig annat, än att der var en förolyckad student, i hvars boning jag hade fått äran att inträda. På så fintligt sätt, som möjligt, gjorde jag derföre några omslag, för att få reda på hans bildning, utan att precis fråga derefter, och fick på detta sätt veta, att han rätt och slätt var seminarist från Jonstrups seminarium², hvilken efter 3 års vistelse der och omkring 500 Rbdrs omkostnader lyckligen hade hunnit till denna befordran. Han hade för ett år sedan gift sig med en förmögen mjölnares dotter (det var hans svägerska det andra fruntimret, som jag sett i fönstret) och hade nu en årlig inkomst af omkring 400 Rbdr³ utom fri boning och bränsle.

Som just denna sista punkt var ibland dem, som mest intresserade mig (ty skolmetoden tyckte jag mig redan i andanom hafva uppfattat); så anknöt sig samtalets fortsättande just dervid, och han berättade, på begäran, att han, som öfriga skollärare deromkring, hade den normala lönen af 6 t:r råg, 10 t:r korn in natura, 29 t:r korn

¹ 23 Rbl S:r.

² 2 mil från Köpenhamn.

³ 300 Rbl S:r.

efter kapiteltaxan (= vår markegångstaxa); 128 lisp. hö; 192 lisp. halm; 30 lass torf och 6 lass brænne (bokved); omkring 20 Rbdr af de barn, som årligen konfirmeras; omkring 15 Rbdr i ersättning för ägg, mjölk och bröd, som lemnas in natura på andra ställen (s. k. påsk- eller julränta); 10 Rbdr som kyrkosångare; omkring 100 Rbdr i offer¹ och accidenser²; och dessutom 6 tunland jord³ och några kappland 'Have' (trädgård). Vi blefvo snart goda vänner och utan att rådfråga sin 'Kone', bjöd han mig qvar, att 'ligga öfver natten'».

»Nu var förmaket varmt, och, medan fruntimmerna anordnade en liten aftonmåltid, gingo vi, skolmästare, ditin och fortsatte samtalet, med en stor karta öfver Danmark framför oss, upplagd på det väl fanerade och glänsande bordet af björk, i hvilket vi kunde spegla våra egna ansigten. 10

Efter en stund tittade den unga värdinnan in genom dörren och bjöd oss taga en smörgås.

På det runda bordet framför soffan låg en snöhvit damastduk; 2:ne ljus upplyste den väl ordnade anrättningen: en flaska röd konjak, en dito med hvitt danskt bränvin, en stor ost under glaskupa, ett fat med kall gåsstek, en asjett medvurst, en annan med korf, en annan med inlagd sill, smör, och dessutom 2:ne täckta fat med varma rätter, uppstekt färskt kött och brynt potatis. 20

'Man svälter sannerligen icke i Danmark!' anmärkte jag helt öfverraskad. 'Så skulle icke våra fattiga skollärare i Sverige kunna emottaga en ankommande gäst. De hafva icke så stor lön, de'.

Familjen var belåten, och framförallt gästen, som i alla svenska skolmästares namn med god aptit förtärde den lika smakliga, som rikliga måltiden.

I en iskall kammare uppå vinden stod en högt uppbäddad med bolstrar under och bolstrar öfver försedd dubbelsäng, omgifven af blå sparlakan med nedhängande fransar och toffsar. Detta var gästrummet, och der skulle jag gå till hvila. 30

Om morgonen, som var frisk och klar, besågo vi skollärens egor, som lågo ett litet stycke från skolhuset. De syntes mig tillräckliga att lefva af för en man, som sjelf vill arbeta, hvilket skollärens sade, att han också gjorde. Åkern gaf vanligtvis 10–12 kornet; och blott en liten del af den låg i träde». --

Det är visserligen lättare att lefva ett så lysande lif i Danmark, än i Finland – men det är dock sådant, att en Finsk folkskollärare näppeligen torde komma sig dertill, förrän hundra år härefter. 40

Rätt är det icke, att menniskan ser omöjligheter öfverallt, ty sålunda ske inga framsteg till det bättre. Men föregående framställning torde öfvertygande nog ådagalägga, att en folkskola efter Danskt eller Tyskt mönster i Finland i närvarande stund verkligen hör till det omöjliga.

Vi tillägga att en folkskola enligt anförda mönster i vår tanke icke ens hör till det för närvarande i Finland önskvärda.

Hvad den i de länder, der den finnes, verkat för den religiösa och sedliga bildningen, derpå svarar Herr Ekendal med anförandet, att i Danmark kyrkorna stå toma, i Saxen, der han anser folkskolan vara 50

¹ De 3 stora högtiderna Jul, Påsk och Pingst.

² Offer vid barndop, bröllop och graföl.

³ Man räknar i allmänhet 12 Rbdr af tunnlandet, ehuru skollärare, liksom andra med embetsjord, finna större uträkning i att bruka den sjelf.

bättre än i Preussen, folkets sedlighet efter halfannat århundrades skolundervisning är i nedgående.

På dessa förklaringar vilja vi dock icke lägga alltför mycken vikt. Allt i hans reseberättelse visar, hvad äfven eljest är känt, att folket i Danmark öfverhufvud under ett allmänt välstånd förer ett stilla sedligt lefverne; och han kommer i afseende å Saxen sjelf till den slutsats, att den mindre sedligheten har sin grund i öfverbefolkningen och dermed följande fattigdom.

10 Dessutom bör man af folkskolan, såsom vi ofvan sökt visa, icke vänta mera, än den kan gifva. Kommer icke religiositet till folket på annan väg och afhålls icke osedligheten af andra makter, så är och blir skolan för sig oförmögen, att inplanta den förra och motarbeta den senare.

Likväl framgår ur Hr Ekendal's framställning, att folkundervisningen både i Danmark och Tyskland har det gemensama fel att inplugga lexor, utan att egentligen odla barnens förstånd. I Danmark's skolor läses Bibliska historien *utantill*, svaren i religionsläroboken likaså. Geografi, allmän historie m. m. lära sig högst få bland eleverna. Kartor, glober o. s. v. saknas. Innanläsningen är god, men blott mekanisk, utan förstånd; skrifningen likaså med god handstil, utan
20 förmåga att skriftligt uttrycka ens det alldagligaste. Räkna mekaniskt drifves ganska långt. Sina egna anmärkningar i dessa hänseenden bekräftar Hr E. genom upplysta Danska och Tyska skolmäns anföranden.

Allt detta visar, att folkskolan troget trampat i den lärda skolans spår, och att i den lexläsningen verkat desto större förödelse i barnasinnets, ju tidigare den måste afbrytas, utan att lärjungens sjelftanke ännu fått rådrum att motarbeta dess förderfliga inflytande. Verkan häraf på allmogen har varit, att den anser skolgången för en tryckande tunga, och att den, sedan skoltiden lyckligen är slut, flyr
30 boken så gerna som möjligt.

Vi bekänna, att vi med synnerlig glädje läsit en Dansk skolmans L. Ch. Müller's af Hr E. anförda yttrande »om undervisningen i folkskolorna», emedan vi i detta yttrande funnit ett stöd för egna genom lång eftertanke och erfarenhet stadgade åsigtter i frågan. I en den mest klara bevisning har han med afseende på folkskolan framställt, huru lexläsningen dödar och måste döda all häg och förmåga att läsa, och angifvit den metod, som bör sättas i dess ställe. Med honom öfverensstämma vi också deri, »att ingen, han vare sig kung eller minister, eller biskop eller prest eller seminariilärare är i stånd att
40 reformera vårt skolväsende» – ehuru ringa betydelse detta påstående än skänker åt alla skolordningar. Skolslentrianen är verkligen den svåraste af alla slentrianer i verlden att utrota, ty de, hvilka den gäller, lärjungarne, äro oförmögna att sätta sig upp emot densamma, icke derföre blott, att de andligen och lekamligen äro barn, utan derföre att de från första inträdet i skolan sjelfva af slentrianen underkufvas och afväpnas. Müller's förträffliga anförande skola vi vid tillfälle meddela våra läsare.

Herr Ekendal, som synes erkänna det rigtiga i Müllers åsigtter, är dock i sina egna, synes det, ännu oklar och mindre tillfredsställande. En
50 varmt religiös man, med stor sympati för Brödraförsamlingen, återkommer han jemnt till fordran, att undervisningen i folkskolan skall styras af en religiös anda, af en kristlig andra, af Kristi anda o. s. v. – Vi förkasta naturligtvis icke denna fordran; den tillfredsställer oss blott derföre icke, att den är så oklar. I vår tanke är folkskolan verkligen obehöflig, så länge öfvertalandet, inverkanen på känslan är tillräckligt

för allmogens religiösa och sedliga bildning. Vill man hafva folkskola, bör man också vara beredd att af folket fordra religiös insigt och öfvertygelse. Detta bör dock icke så förstås, som skulle vi för barnet önska en religionsundervisning, som vore förståndssak. Vår tanke är blott den, att skolundervisningen öfverhufvud bör gå ut derpå, att lära barnen läsa och förstå, och att då vid en längre hunnen ålder religionsundervisning kommer i fråga, denna bör tillfredsställa det hos barnet väckta behofvet af insigt och öfvertygelse. Hr E. tadlar jemnt och med skäl, att det rationalistiska betraktelsesättet i en stor del af Preussen nedträngt till barnaundervisningen; men han går på andra sidan så långt i blindhet, att han fröjdar sig deråt, att sedan 1850, eller sedan reaktionen i följd af 1848 års extravaganser, »folkskollärarena ganska väl veta, hvad regeringen vill, och hvilka hon gynnar framför andra» – såsom skulle härigenom folkskollärarens erhållna bildning blifvit ogjord och deras och deras lärjungars nya anda kunna blifva någon annan än skrymteriets. Denna blindhet är så mycket större, som Hr E. äfven bland den Evangeliska kyrkans prester finner få ledda af den rätta kristliga andan; och hvarifrån vill han väl då taga de af denna anda lifvade skollärarena? Huru mycket insigtsfullare är icke Müllers: »hvarken kung eller minister är i stånd att reformera skolväsendet».

10

20

Vi hafva icke blott till kritik framhållit dessa Herr Ekendals åsigt, utan för att längre fram desto mera oförhindrade kunna förena oss med hans positiva förslag rörande religionsundervisningen i folkskolan. Det lider intet tvifvel, att de hos honom sammanhänga med deklamationerna, men i sig sjelfva äro de af dessa fullkomligt oberoende, och vi kunna gerna gilla de förra, medan vi anse de senare endast tjena till att fördunkla förhållandet.

Hvad vi genom denna del af vår undersökning velat göra klart, är skälet, hvarföre vi anse det Danska och Tyska folkskoleväsendet icke ens vara ett önskvärdt mönster för Finland. Det är hufvudsakligen den förvända metoden i Danmarks och Tysklands folkskola, vi förkasta. Och då denna metod noga sammanhängar med lärarebildningen och hela folkskolans inrättning, våga vi anse att bådadera i fäderneslandet böra byggas på helt annan grund. Öfvertygade, som vi äro, med L. Ch. Müller, att ingen annan makt, än den småningom hos lärarene sjelfva vaknande öfvertygelsens, förmår reformera skolan, och att den lärda skolan i landet högligen är i behof af en sådan den »långsamt mognande öfvertygelsens» reform, anse vi för rätt, att folkskolan och dess lärares bildning så mycket möjligt må undandragas inflytandet af de i den lärda skolan gällande förvända åsigtterna och af dess, ända ned i hvarje mamsellskola adopterade förvända inpluggningsmetod. Vi ledas derföre vid nedanstående förslag af den önskan, att folkskolan icke må inympas på den murkna stammen, utan få uppvexa fritt och oberoende, för att först i en framtid lemna ympqvistar till den sura lärda skolfruktens förbättrande.

30

40

Såsom skäl, hvarföre vi här lemnat den Svenska folkskolan ur räkningen, få vi anföra, att densamma, så vidt vi förmå inse, icke alls är bygd på någon grundsats, utan blott utgör en svag efterhärming af den Tyska, hvarförutom den ännu är så ny, att ingen säker slutsats kan dragas rörande dess större eller mindre verksamhet för folkbildningens höjande. Den enda egendomliga form, densamma företer, den Ruden-sköldska skolan, skola vi genast få tillfälle särskilt omnämna.

50

Betraktandet af folkskolan i Tyskland ger alls ingen anledning att väcka frågan om fasta eller flyttbara skolor. I Danmark, synnerligast i Jutland, finnes ett antal s. k. ambulanta lärare.

För vår del hafva vi alltid ansett, att de flyttbara skolorna föga böra få namn af folkskolor. Det är en enkel sak, att i dem knappt nog den mekaniska innanläsningen kan läras; men en härtill inskränkt undervisning förtjenar sannerligen icke namnet af folkskolundervisning. Också lärer erfarenheten, att sådane kringvandrande lärare genom sjelfva detta förhållande blifva jembörligvis gagnlösa, och att deras nedsatta ställning sällan tillåter någon duglig person att egna sig åt densamma.

10 Första undervisningen bör icke tagas från föräldrahemmet – denna i sig sjelf rigtiga sats har genom en nog vanlig brist på eftertanke kommit att tjena till stöd för de flyttbara skolorna och till bevis mot de fasta. Vi bekänna, att då vi alltid erkännt sanningen af nämnda sats, vi tanklöst eftersagt den skenbara konsekvensen deraf, i det vi yrkat, att den mekaniska läsningens inöfvande borde öfverlemnas åt föräldrarne. Om nemligen blott en vandrande skolmästare häri biträder, så synes första undervisningen likväl komma att af föräldrarne bibehållas.

Vi säga nu: detta resonnement är tanklöst; ty den första barnundervisningen är väl äfven något annat, än att lära barnet känna bokstäfverna och stafva och kanske, såsom vanligen sker, hos detsamma 20 inplugga lexor ur *abc*bok och kateches. Den första undervisningen sker i sjelfva verket tidigare, än läsningen börjar, och fortgår sedan i jembredd med denna. Den består i den religiösa och sedliga undervisningen från fadrens och modrens läppar, öfverhufvud i, hvad man kallar hjertats bildning. Det är denna första undervisning, som icke bör tagas från föräldrarne, emedan den egentligen icke kan af någon annan meddelas.

Om föräldrarne lära sina barn bokstäfverna m. m., det är deremot en 30 likgiltig sak. Föräldrarne må lära sina barn läsa, när de ega tid, håg och förmåga dertill. Erfarenheten visar dock, att denna undervisning vanligen blir oordentlig och derigenom försvårar saken för barnet samt, hvad värre är, att detta i och för sin läsning behandlas strängare af föräldrarne, än af en vid yrket van och till tålmod inöfvad lärare. Häri ligger derföre ett starkt skäl, att öfverlemna undervisningen i läsandet åt en sådan.

Men häraf följer icke, att det skulle vara statens eller kommunens åliggande, att draga försorg om denna undervisning, som rätteligen bör tillhöra föräldrarnes omsorg. Vi kunna icke finna, att något hindrar den att ske på samma sätt på landet som i stad. Den kan, der 40 föräldrarne icke vilja eller kunna med den befatta sig, besörjas af äldre män eller helst qvinnor, som derigenom förskaffa sig sitt uppehälle. Kyrkolag och författningar gifva presterskapet medel nog i händerna att tillse, att hvarje barn må lära sig den outhärliga konsten, och det skulle väl låta lätt ordna sig, att ingen finge i den undervisa, som icke förskaffat sig tillstånd dertill. För värnlösa och vanvårdade barns undervisning är naturligtvis församligen skyldig att betala.

Utan tvifvel skall det också gå dertill, att detta blir en enskild affär mellan föräldrar och sådane lärarinnor. För föräldrarne återstår, att genom muntliga lärdomar och berättelser och, sedan barnens läsning något framskridit, genom att låta dem ur lämpliga böcker uppläsa och 50 berätta, verka till bildande af deras både förstånd och moraliska sinnelag. På samma sätt kan den religiösa bildningen i hemmet fortgå under läsning af bibel och tjenliga andaktsböcker, och slutligen äfven lilla katechesen i hemmet uppläsas och förklaras. Detta är en i alla afseenden lämpligare och mera fruktbringande föräldraundervisning, än den att lära barnen stafva m. m. Och det är egentligen den, från

hvilken det vore orätt att befria föräldrarne; ty, såsom sagdt, det behöfver ingen bevisning, att ingen annan kan så sköta denna undervisning som fader och moder. Men föräldraundervisning bör blott den och ingen annan förstås.

I vår tanke kunna derföre, när fråga är om folkskolor bekostade af staten och församlingarne, inga andra än fasta skolor komma i fråga.

Grefve Rudensköld's omtalade skolinrättning är ganska prisvärd, men har det felet att den på få orter här i Finland – och på jernförelsevis få i Sverige – är användbar¹. Dess yttre form är: att en fast s. k. Elitskola håller onsdagar och lördagar, i hvilken grefven jemte sockneskolläraren undervisar barnen på två afdelningar, och att likaledes fasta s. k. roteskolor hållas veckans öfriga dagar på särskilda ställen i församlingen, i hvilka skolor elitskolans lärjungar tjänstgöra som monitörer, medan grefven och skolläraren besöka dem i tur och läsa i psalmbok, biblisk historie och kateches med roteskolans äldre barn, och der de icke äro närvarande denna undervisning besörjes och uppsigten handhafves af någon bonde, i hvars hus roteskolan hålles. – Inrättningen är god, der nemligen afstånderna tillåta roteskolornas öfvervakande af läraren, och om för hvarje församling finnes en grefve Rudensköld, som sjelf vårdar verket och kan förmå personer bland allmogen att häri stadigt biträda sig. Öfverhufvud är snart sagdt hvarje utväg god, der en sådan man leder företaget.

Grefve Rudensköld anser det ogörligt, att i samma skola under en lärare förena barn, som först göra början med läsa, och mera försigkomna, som redan läsa rent och böra åtnjuta egentlig skolundervisning. Vi äro öfvertygade, att detta verkligen är ganska svårt, isynnerhet som kursen för de äldre måste vara minst tvåårig, om de något skola kunna lära, och de alltså åtminstone i vissa stycken måste fördelas på två afdelningar. Gifvet är, att den mekaniska läsningen då måste inöfvas genom monitörer, och tiden för dessa öfningar inskränkas till ett par timmar om dagen eller blott förehafvas vissa dagar i veckan. I fast skola kan det i vårt land icke blifva fråga om andra lärjungar på denna ståndpunkt, än värnlösa och vanvårdade barn, hvilka församlingen antagit sig.

En annan klippa, som grefve Rudensköld velat undvika, är olägenheten att för längre tid skilja barnen från föräldrahemmet, dess vård och landtliga sysselsättningar; hvarföre han håller barnen i skola endast vissa dagar i veckan och aldrig längre tid, än till kl. 1 e. m. Äfven denna fördel hos Rudensköldska skolorna måste man afsäga sig, der allmogen bor så spridd som i de flesta trakter af Finland. Olägenheten kan här endast minskas, genom att inskränka tiden för skolgången öfverhufvud.

Vi sluta här denna del af vår framställning, hvilken endast afsett att gifva läsaren en vink om de svårigheter, som möta en ändamålsenlig inrättning af folkskolan öfverhufvud och af den i Finland isynnerhet, samt i hvilken vi sökt visa, att man icke på folkskolan kan eller bör ställa för stora anspråk och förhoppningar med afseende å dess inflytande på folkbildningen. Vi anse oss hafva bevisat, att en god frukt af folkskolans verksamhet betingas af dessa två villkor: god föräldra-

¹ Historien om denna skolinrättning sammanhänger med Finska minne. Excellensen Adlercreutz fick nemligen 1810 Läckö kungsgård i Westergötland i förläning på 50 år. Vid hans död 1815 öfvergick dispositionen till hans broder, hvars dotter blef gift med grefve Carl Rudensköld, som nu innehar förläningen, och hvars broder Torsten Rudensköld är den människovänlige och nitiske grundläggaren och upprätthållaren af den ryktbara skolinrättningen.

vård och nitisk presterlig vård i församlingarne; vi tillägga ännu: en jemnt stigande andlig bildning och ett jemnt stigande materielt välstånd i landet öfverhufvud. Förefinnas icke dessa, skall folkskolan icke förmå framkalla dem; finnas de, skall den i hög grad underlätta de förstnämnda och fortskynda de båda sistnämndas fortgång.

GRUNDERNA FÖR ETT FÖRSLAG TILL FOLKSKOLANS I FINLAND ORD-
NANDE.

10

Den enkla grundsats, från hvilken vi vid uppfattningen af skolans öfverhufvud och äfven folkskolans verksamhet utgå, bekänna vi icke sedan gårdagen. Öfvertygelsen om dess riktighet har hos oss under decenniens förlopp genom eftertanke och erfarenhet endast blifvit befästad; och det bör derföre icke förundra, att vi i skolfrågor så ofta till den återkomma.

Vi anse nemligen den intellektuella bildningen för skolans hufvudsakliga uppgift, medan vi likväl icke förneka skolans åliggande, att tillika genom skoldisciplinen direkt inverka på sina lärjungars sedlighet. Det är för det förra ändamålet skolan behöfves, medan det senare endast är en följd af detta behof.

Undervisningen består åter enkelt deri, att *lära barnen läsa*; hvartill kommer den allmänna färdigheten att skriva och att räkna, vissa själsbildande färdigheter såsom rita och musik, och t. ex. i industri- och åkerbruks-skolor andra färdigheter för yrket. Men allt det öfriga är specialitet och äfven jemförelsevis ringa mot undervisningen i att läsa.

Äfven den lärda skolan har ingen högre uppgift. Det tillhör densamma icke, att inlära ett visst pensum i geometri, historie, grammatik o. s. v., utan att lära lärjungen läsa vetenskapliga historiska skrifter, lära en författare i ett fremmande språk, läsa en matematisk skrift o. s. v. – Det pensum, som under denna öfning inläres, har icke värde i sig sjelf, utan blott såsom nödvändig förberedelse för lärjungens förmåga att läsa, d. ä. att läsa på egen hand, studera, för sin intellektuella bildning begagna all den rikedom, den vetenskapliga och litterära traditionen erbjuder. Äfven öfningen, att skriftligen uttrycka det vetna, hörer till denna undervisning i läsa, såsom blott ett mera ordnad sätt att uttala läskunnigheten, än den muntliga uttolkningen. Med ett ord: det åligger skolan, att göra lärarens ledning för lärjungen öfverflödig, att emancipera denne; och detta sker icke genom att meddela honom ett viss mått af minneskunskap, utan genom att göra honom duglig att sjelf förvärfva sig vetande.

Må man icke missförstå oss. Minneskunnans insamlande bör icke ur skolan förvisas; men detta bör alltid betraktas såsom medel för undervisningen i att läsa, och derföre äfven så mycket som möjligt sakens begripande föregå dess inlärande i minnet. Skollärarens förnämsta åliggande är också derföre, att lära lärjungen läsa sjelf; förhöret deremot är det underordnade, såsom blott en ytterligare kontroll på undervisningens framgång.

Detta, lärjungens förmåga att läsa och lära på egen hand, är den enda pröfvostenen på hans mogenhet för universitetet. Allt öfrigt kunskapsmått för denna öfvergång är tillfälligt, godtyckligt antagande.

Vi hoppas visst icke, att kunna göra denna åsigt af saken till de lärda lärarens. De finna också en alltför stark uppmuntran att fasthålla slentrianen, utanläsningen och förhörandet, i det jemnt ökade antalet af skolans pensa. Det kan svårligen vara fråga om att bibringa

lärjungen förmåga till sjelfstudium i skolor, som skola specielt bilda alumner för filologico-historiska och fysiko-matematiska, teologiska eller juridiska fakulteter, ja särskilda ämnen till jurister odh administratörer och dertill nära fullfärdiga småkatedralister och landtmätare, icke ynglingar med håg och förmåga att läsa, att sjelfständigt förvärfva insigt i menskliga vetandets föremål öfverhufvud.

Men vi önskade just af denna anledning kunna verka för undervisningens i folkskolan grundande på en princip, icke på den principiösa slentrianen i lärdomsskolan.

För folkskolan gäller nemligen enligt vår öfvertygelse i lika hög grad ofvan framställda uppgift, att lära lärjungen läsa. Skilnaden är blott den, att den tid, som i folkskolan kan egnas åt uppgiftens lösning, och det understöd, skolan eger af hemuppfostran, är ringare. Af föräldrar tillhörande de mera bildade samhällsklasserna väntar man med rätta, att barnet, förrän det inträder i den lärda skolan, fått lära sig obehindradt läsa och förstå det lästa i lättare skrifter på modersmålet. Kunde samma anspråk ställas på och motsvaras af föräldrar bland allmogen, vore folkskolans uppgift ganska lätt. Ty den hade då blott att ytterligare utveckla detta hos barnen nedlagda frö till läskunnighet. Men det är just sagde omsorg, att lära barnet läsa och förstå skrifter på modersmålet, som hel och hållen faller på folkskolan. Någon annan uppgift har den i sjelfva verket icke – med förbehåll dock, såsom ofvan blifvit sagdt, för skoldisciplinen och för förvärfvandent af en eller annan tillfällig färdighet.

Ingen menniska kan stödd på förnuftsgrunder uppgifva, hvad eller huru mycket i folkskolan bör läsas och läras. Endast detta kan påstås såsom obestriddigt, att barnen i folkskolan böra läras att läsa sitt modersmål. Ty borttages denna uppgift, blir folkskolan obehöflig.

Detta är vårt enkla yrkande. Det öfriga, hvilka ämnen barnens läsning bör omfatta, huru långt förmågan att läsa i hvarje ämne skall sträckas – allt detta är en klokhets sak, hvaröfver kan resonneras hit och dit. Hvarje lagom vetande menniska torde ega den insigt, att, ehuru samhällslifvet och samhällsinstitutionerna byggas på principer, dessas genomförande i verkligheten beror af hvarjehanda gifna förhållanden; och endast dumheten kan förkasta teorin derföre, att den i praktiken måste af dessa gifna förhållanden bestämmas.

Vi göra också för det följande intet anspråk på att hafva träffat det rätta. Vi framställa häri blott vår uppfattning af förhållandena.

Så utgå vi från den åsigt, att barnet i folkskolan bör bibringvas förmåga att läsa och förstå allt, hvad man kallar folkskrifter, eller med ett allmännare namn populära skrifter för allmogen. Denna bestämning, populära skrifter, är i sjelfva verket något högst vexlande. Hvad som den ena tiden är ett vetande för den lärde, det är en annan tid allmänhetens egendom. Väsentligen skiljer sig dock det populära vetandet från det lärda deri, att det förra icke har den vetenskapliga formen. Vi kunna lemna det derhän, att denna form icke är så endast form, utan att den äfven bestämmer vetandets innehåll. Hufvudsak är, att det populära vetandet står utom denna form. Vår slutsats här af är den, att i folkskolan icke bör sträfvast dertill, att lära barnet läsa böcker i vetenskaplig form, utan att alla kompendier och läroböcker böra ur densamma förvisas.

När läroböckerna borttagas återstår endast läseböckerna. Folkskolans läsning bör alltså ske i läseböcker. Men hvilka ämnen skola i läseböckerna framställas? Afgörandet häröfver är åter en klokhets sak. Vi kunde affärda det med att säga: i den mon folkskriftslitteraturen

riktas med dugliga framställningar i olika grenar af menskligt vetande, bör äfven folkskolans läsebok i samma mon utvidgas. Sådane förhållanden i den Finska folklitteraturen nu äro, och sådane de i en närmare framtid kunna väntas blifva, stadna vi vid följande förslag:

Att i hvarje folkskola må läsas:

1:o. Bibeln, nya testamentet och valda delar af gamla testamentet, – samt en enkel Bönbok och senare någon Postilla.

2:o. En Läsebok innehållande: jordbeskrifning, med skildringar af land och folk, samt beskrifvande naturkunnighet.

10 3:o. En Läsebok innehållande: valda bibliska historier och allmän-historiska berättelser.

4:o. En Läsebok innehållande: beskrifningar öfver fäderneslandets jord, dess kulturförhållanden, synnerligen dess jordbruk och bemödandena för dettas förkofran, samt berättelser ur Finska folkets historia – deribland ur den gamla folksången.

alla dessa läseböcker icke mindre, än Bibeln, använda endast såsom läseöfning, att i tur högt uppläsa och innehållet af lärjungen i svar på lärarens fråga med egna ord återgifvas. De skilda böckerna läsas: 1, 2 och 3 parallelt, 4 sedan de förra blifvit genomgångna.

20 Jemte denna läsning skrif- och räkneöfningar, först hufvud- sedan sifferräkning.

Efter det lärjungen genom sådane öfningar hunnit till någon färdighet att läsa och förstå modersmålet, borde denna färdighet fulländas:

5:o. Genom språköfningar enligt en praktisk läsebok med grammatikalisk analys. Språkexemplena borde helst utgöras af korta meddelanden ur det dagliga lifvet, och lärjungarne öfvas, att skriftligen affatta dylika i form af bref och berättelser. Med denna öfning kan förenas skriftligt återgifvande ur minnet af, hvad lärjungen i läseböckerna inhemtat.

30 Vidare bör tillkomma både såsom hjälpmedel att förstå skrifter i geografi och naturkunnighet och för den praktiska nyttan:

6:o. Praktisk geometri (planimetri och stereometri), det nödvändigaste enligt lärarens muntliga framställning och med skriftlig anteckning af såväl reglorna som några uträknade exempel för hvarje fall – detta för kunskapens lättare bevarande i minnet.

Och såsom bildande och nyttiga öfningar

7:o. Öfningar i sång – flitiga – och i trädgårdsskötsel – om så hafvas kan.

40 Detta har i anseende till momenternas antal skenet af att vara mycket. Det kan derföre vara skäl uttryckligen erinra, att punkterna 1 till 4 egentligen innefatta blott N:o 1, nemligen endast öfning att läsa och förstå, så att icke alls fråga är derom, att inpregla det lästa i minnet.

Det fordrade är dock i sjelfva verket mycket, icke såsom minnesvetande men såsom förmåga att läsa. Öfningen dertill kommer att upptaga mycken tid. Och likväl se vi oss tvungna att åt förhållandena ännu medgifva äfven något minnesvetande. Det är öfverhufvud nödvändigt redan för förmågan att läsa, att man har i minnet en mängd termer och förhållanden. Såsom sådan nödvändig minnesläsning föreslå vi:

50 8:o. Luthers lilla Kateches, hvartill läraren bör lemna enkel ordförklaring.

9:o. Korta fysisk Geografi, lärd endast och allenast från globen och kartan efter föregående redogörelse för, hvad en karta är, genom åskådande af kartor öfver skolrummet, skolgården o. s. v.

10:o. Korta förklaringar öfver i Läseböckerna förekommande ter-

rätta sätter föga värde på lärokurser, ifall icke läsordningen visar möjligheten att genomföra dem. För vårt ändamål har denna detalj ännu en annan betydelse; ty den visar klarligen, att folkskolan icke har något rum för öfningar i den mekaniska innanläsningen, utan att denna måste vara inöfvad, förrän lärjungen inträder i skolan. Sätter man i stället för undervisning endast förhör, kan det vara för samma lärare möjligt, att äfven lära innanläsning och förhöra. Men skall verklig undervisning i läsande uti folkskolan meddelas, måste lärjungen, förrän han inträder i densamma, kunna mekaniskt läsa i bok.

10 Vill man nu, såsom billigt vara må, likväl göra folkskolan till läroanstalt äfven för värnlösa och vanvårdade barn, så kan detta endast ske derigenom, att skolläraren erhåller ett biträde för att lära innanläsning. Innanläsningen bör ske enligt Lankastermetod, och lärjungar från de båda skolafdelningarne kunna härvid göra tjänst som monitörer. Likväl fordras vid öfningarne någon läraretillsyn. Vi anse, att på denna plats någon äldre qvinna skall under lärarens uppsigt kunna upprätthålla ordningen och öfvervaka öfningarne.

20 Vi öfvergå nu till ett annat kapitel med frågan: hvar lärare för folkskolan skola tagas?

Ofvanföre hafva vi tillräckligt motiverat vår öfvertygelse i detta hänseende, att nemligen folkskollärare måste i ett seminarium bildas.

Med afseende fästadt på den ringa yttre ställning, folkskollärarne i detta land komma att intaga, icke mindre än med hänsyn till lärarens uppgift, att nemligen bilda *bondens* barn, och fordran på hans moraliska integritet, är vår öfvertygelse, att ingen lämpligare folkskollärare kan finnas, än en för yrket bildad *bondeson*.

30 Det är visst troligt, att till folkskollärarejänster skulle anmäla sig tillräckligt med sökande. Göres icke bildning vid lärareseminarium till vilkor, så kan man vänta att få till skollärare klockareelever, betjenter, förolyckade studenter, halfgångna gymnasister m. m. Fordras bildning på seminarier, stannar man verkligen i förlägenhet med sina gissningar. Likväl är det det antagligaste, att stadsbarn, som inhemtat förberedande kunskap i Lägre Elementarskolorna och sedan utträdet ur dem försökt sig i det ena eller andra yrket, skola anmäla sig. Man kan så vara öfvertygad, att icke få de bästa ämnen. Ty en folkskollärare måste väl minst vara vid myndig ålder, och vid denna ålder hafva de dugligare bland L. elementarskolornas f. d. alumner kommit till någon fast verksamhet, den de icke vilja utbyta mot skollärarekallet.

40 En bondeson deremot, som i Lägre Elementarskola eller i folkskola på landet erhållit förberedande undervisning, vid 13 å 14 års ålder återvändt till hemmet och der hållts till bondens enkla lif och stränga arbete, som sedan vid 20 års ålder inträder såsom elev vid ett seminarium och, efter att under två års kurs hafva inhemtat något ytterligare vetande och framförallt praktiskt hafva förberedt sig för yrket, vid 22 års ålder blir lärare i en folkskola – en sådan, mena vi, ger den bästa borgen för fortfarande sedlig vandel och nit att verka i det sjelfvalda kallet, för hvilket han väl vanligen från tidigare år skall lära anse sig vara bestämd. Ty det kan såsom säkert nog antagas, att
50 klokare bönder skola föranledas att för skollärarens kall bestämma och uppfostra någon mera begåfvad bland sina yngre söner, derigenom beredande honom en tryggad utkomst och en för hans pretensioner nog hedrar ställning i samhället. Naturligtvis böra dock icke andra vara uteslutna, om blott deras föregående lif vittnar om godt. Det ankommer på Seminariiföreståndaren att icke mottaga någon elev, som icke

medför betyg om kristligt sinnelag och sedlig vandel, att icke bibehålla någon, som icke visar håg och fallenhet för lärarekallet, och icke gifva någon betyg, som icke under lärotiden fortfarande ådagalagt dessa egenskaper och vunnit godkänd skicklighet.

Lärareseminariets inrättande tillhör staten. På föreståndarene för dem beror till väsentlig del hela skolverkets framtid, och föreståndarens yttre ställning bör derföre vara sådan, att hans egen framtid är tryggad.

Yngre elever än 20 år gamla böra icke antagas. De böra hafva med god kristendomskunskap blifvit till nattvarden admitterade, ådagalagga att de väl läsa och förstå modersmålet och hafva lärt dess grammatik, något geografi samt räkna och skriva – hvilket allt läres i Lägre Elementarskolorna och i folkskolan, när denna kommer till stånd, med undantag af grammatik, hvari den sökande lätt blir i tillfälle att förvärfa sig nödig kunskap under enskild handledning. Gehör för musik jemte sångröst eller någon färdighet på fiol borde äfvenså ovilkorligt fordras.

10

Vi skola icke förlänga artikeln med någon detaljerad plan för undervisningen. Dess hufvudstycken böra i vår tanke vara: Bibelläsning med bibelförklaringar; Språköfningar, muntligen grammatikalisk analys, och skriftliga öfningar, dels under lärares tillsyn, dels såsom hemarbete; Finsk historie; Globlära, praktisk geometri och räkning efter behof; Förklaringar till de i folkskolan begagnade läseböcker; Sångöfningar, flitiga, samt Trädgårds- och Biskötsel.

20

Men folkskollärareseminarium vore föga till gagn, om dermed icke förenas en Folkskola. Senare året af lärotiden vid Seminarium böra derföre eleverna använda sin mesta tid dels att leda dels att bevista undervisningen i folkskolan, börjande såsom monitörer för innanläsningen och fortgående till undervisning på skolans lägre och högre afdelning.

Årliga kostnaden för Seminarium och Skola kan efter vår beräkning icke bestridas med mindre än 1 800 Rub. S:r utom nödiga rum och skolmateriel. Men dertill kommer ännu någon summa till stipendier åt eleverna, hvilken icke torde kunna undvaras. Femtie elever kunna på en gång i seminarium mottagas, således tjugufem årligen dimitteras; och vi tänka, det skall dröja länge, förrän tre seminarier blifva för behofvet i landet otillräckliga. Med en kostnad af 5 400 Rub. till aflöningar m. m., 3 000 Rub. till stipendier och 600 Rub. till husreparationer m. m., alltså med en kostnad om 9 000 Rub. S:r årligen skulle landet kunna med folkskollärare fördes.

30

Vi tillägga ännu såsom uttryck af vår enskilda öfvertygelse, att Folkskolväsendet bör stå under sin särskilda styrelse. För dess ledning fordras en speciel insigt och erfarenhet; folkskolan behöfver i anseende till både lärares och lärjungars art en närmare tillsyn än den lärda skolan, och hvarje skola borde minst engång årligen af en ledamot i styrelsen eller annan af styrelsen delegerad person besökas; isynnerhet medan folkskolan först i landet införes, bör ingen skola öppnas, utan att en högre bildad skolman någon vecka är tillstädes och i dess första ordnande deltagar. Närmaste uppsigt öfver skolan må tillkomma presterskapet på orten och isynnerhet religionsundervisningen stå under dess inseende, med rättighet och skyldighet att hos skolstyrelsen anmäla det bristande till rättelse; äfvensom naturligt är, att Konsistorierna böra hos styrelsen kunna göra sina önskningar i afseende å lärarens beskaffenhet och undervisningen gällande. Men skolorna kunna icke med något gagn anförtros endast åt de vexlande innehafvarens af prestlågheterna uppsigt, af hvilka den ena kan hafva, den

40

50

andra vara utan allt intresse för saken, alla till en början sakna isigt och erfarenhet rörande densamma. Det sistanförda måste äfven gälla om ledamöterna i Konsistorierna, hvilka auktoriteter dessutom redan förut hafva nog vidsträckta åligganden. Både Seminariiföreståndare och de ledamöter i folkskolstyrelsen, som äro skolvisitorer, borde sättas i tillfälle att under resor i fremmande land genom autopsi förskaffa sig en vidgad erfarenhet rörande folkskolväsendet. Läraremöten, så ordnade, att flera närboende lärare samlas hos någon kamrat, bevista undervisningen i hans skola och deröfver diskutera, skola i Sachsen hafva visat sig serdeles gagneliga. Äro vid mötet tankarne i någon sak delade, sker förfrågan hos skolstyrelsen.

Den, som tänker i saken, skall mot detta förslag i första rummet anmärka, att, om det följes, blott en ringa del af allmogens barn kommer i tillfälle att begagna undervisningen i folkskolan. Detta är utan tvifvel en väsentlig brist, men en brist, som ligger i de bestående förhållandenas art, icke beror af det ena eller andra förslaget. Ty den glesa befolkningen i landet och allmogens häraf beroende spridda boningsplatser göra det omöjligt att upprätta folkskolor, tillgängliga för alla barn i skolåldern.

Vill man hafva endast kringvandrande lärare, som öfva barnen i mekanisk innanläsning 4 à 5 veckor om året, så är detta en annan sak. Sådant kalla vi icke för folkskola.

Om innanläsningen komma enligt vårt förslag, och enligt varje förslag, som verkligt vill en folkskola och folkbildning, föräldrarne att besörja. I denna omvårdnad kunna de genom söndagsskolor uppmuntras.

Dessutom erkänna vi, att folkskolan är i alla afseenden half, så länge icke skolor inrättas äfven för flickbarnen. I detta hänseende är äfven detta förslag half. Vår öfvertygelse är, att de i sjelfva verket mera än gosskolorna skola bidra till att göra läskunnigheten allmän. Ty sakens natur gör det, att företrädesvis modren är barnens lärarinna.

En folkskola, sådan den här föreslås, kan mottaga 60 högst 70 lärjungar. Den bör derföre anläggas på en plats i församlingen, der ungefär detta antal kan få tak öfver hufvudet och nödig tillsyn. Redan detta blir en stor svårighet. Vi föreställa oss dock, att enkom för detta ändamål kojor småningom skola lägga sig kring skolan, i hvilka något hjonlag eller någon gammal gumma finner sitt uppehälle tryggadt genom att vårda om ett halft dussin skolgossar och dessas matsäck. Endast de bönder, som hafva råd till att bekosta sina barn en sådan omvårdnad, kunna sända dem till skolan. Begagnas tillfället af tillräckligt många, kunna ju 30 barn årligen hafva fulländat sin skolkurs, och på 10 år 300 af församlingens manliga medlemmar vara skolade, som man säger.

Här kommer således och kan icke komma något tvångsmål till skolbesök i fråga. Men en gifven följd deraf är äfven, att skolors inrättande icke kan eller bör påbjudas; ty kanske det faller högst få in att låta sina barn besöka dem. Alltså är här meningen: ingen församling, som icke begär skola, kan få en sådan; men hvarje församling, som bygger ett skolhus med rum för lärare, förskaffar denne jord till trädgård, förbinder sig att lemna honom t. ex. foder för tvenne kor och förse honom och skolan med nödig brännved, bör af staten få aflöningen för läraren. Det speciela häruti kan dock lemnas derhän; ty det kan t. ex. också anses för billigt, att för hvar och ett skolan besökande barn föräldrarne med något spannmål eller bröd bidra till

skollärares aflöning, och denna detalj kan på mångfaldigt sätt ordnas. Hufvudsak är, att ingen församling får skola, som icke vill hafva en sådan och för den något uppoffrar. Vi tro: ingen, som känner den kunskapsåhåg, hvilken senaste tid vaknat bland Finska allmogen i många trakter af landet, skall betvifla, att icke till att börja med ett lärareseminarium snart skall befinnas otillräckligt att motsvara efterfrågan på lärare.

Men huru skall man till en början häri förhålla sig? Enkelt synes vara, att ett seminarium må öppnas ju förr dess hellre och bland de elever, som anmäla sig, utvälja de bästa, utan afseende på deras härkomst och lefnadsställning. När bondsöner, dugliga att konkurrera, erbjuda sig, kan det vara tid att företrädesvis mottaga dem och åt dem anförtro bondens skolor.

Om gagnet af folkskolan öfverhufvud är tillräckligt taladt. Den är nödvändig; men man får icke af den vänta för mycket. Öfver det gagn, en folkskola kan medföra, som uteslutande syftar derhän, att gifva lärjungan förmåga att läsa, må det tillåtas oss att ännu tillägga några ord.

Man kan icke hafva något annat rimligt ändamål med att lära barnet läsa, än att det må sättas i tillfälle att lifvet igenom begagna den förvärfvade färdigheten, d. ä. att så länge det lefver läsa böcker och ur dem lära. Andras exempel kan väcka hågen att läsa, förrän förmågan finnes. Men öfverhufvud vexer hågen först med förmågan. Det faller nu lätt i ögonen, att ofvan föreslagna lärokurs för folkskolan är härför beräknad, att nemligen lära allmogen med lätthet läsa alla de skrifter i särskilda ämnen, som utgöra folklitteraturen. Vi sätta härvid de religiösa skrifterna i jemnbredd med alla öfriga. Folkskolan bör bibringa barnet förmåga att med lätthet läsa dem. Denna speciela läsning blir desto lättare, ju mera den af förmågan att läsa skrifter af världsligare innehåll understödes. Vi förbise icke, att den religiösa läsningen omedelbart inverkar på barnets känsla och håg helt annorlunda än t. ex. en läsebok i naturkunnighet. Men denna inverkan är dock för folkskolan vid läsningen af religionsskrifter icke det förnämligaste. Ty den beror vida mera af uppfostran i hemmet, än af skolan. Den kan genom inflytandet af lärarens personlighet stärkas; men skolan har ingen borgen för det härtill erforderliga sinnelaget hos läraren¹. Hvad deremot skolan alltid kan åstadkomma äfven för den religiösa bildningen, är förmåga att läsa och förstå skrifter i religiösa ämnen. Det är väsentligen härigenom, den förmår understöda hemmets religionsundervisning och kyrkans. Vi skulle dock för vår del varna från, att använda alltför många lärotimmar till läsning af religionsskrifter, och tillstyrka något förlitande på, att läsningen af de profana läseböckerna skall gifva förmåga äfven i denna del; – detta, på det att timmarne för den religiösa läsningen må utmärka sig framför de öfriga såsom andaktsstudier. Ty för barnets sinne och förstånd är äfven den enklaste religiösa skrift för allvarlig och abstrus, för att oftare läsen fångsla dess håg och uppmärksamhet. En saga är för detsamma alltid en angenämare läsning, än en predikan – den saken kan intet lärarenit hjälpa.

Religionsundervisningen i folkskolan har – bör åtminstone hafva – sitt stöd uti uppfostran i hemmet och sin vidare utveckling genom presterskapets bemödanden, hvilka den ingalunda är egnad att ersätta,

¹ Det gäller dessutom för alla mänskliga förhållanden, att känslor och outredda själsrörelser icke äro att bygga på. De vexla från i dag till i morgon. Men den lugna insigten och öfvertygelsen har ett långt lif.

utan för hvilka den måste öppna ett allt större utrymme. Den världsliga sidan af denna undervisning deremot är för sin vidare utveckling mera öfverlemnad åt tillfälligheten. Så stark är dock i närvarande tid den intellektuella bildningens sig ständigt utbredande och ständigt tillväxande makt, att fortfarande väckelse för den i skolan förvärfvade förmågan att läsa icke skall saknas, och att dess användande i de flesta fall skall göra skolundervisningen fruktbarande; – ty för sig är denna frö, icke frukt.

- 10 Jag har sagt det ringa, jag har att i saken säga. Med en viss sorgsen känsla tager jag min trötta hand från pappret. Denna känsla väckes af tanken på den hätskhet, med hvilken jag blifvit van att se framställningar, sådana som den närvarande, bemötas. Det är dock icke det personliga obehaget af detta bemötande och af tvångsmålet att med lämpliga medel tillbakavisa detsamma, som deri utgör det mest nedtyngande, utan obehaget att se äfven de mest maktpåliggande allmänna frågor neddragas i smutsen af en lumpen egoism.

J. V. S.

20

70 TECKNINGAR OCH DRÖMMAR AF –a –g.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1856

Det skönaste smycket.

Aminas Dröm.

- Litteraturbladet, som i nästa årgång får lyckan oftare pryda sig med stycken af denna signatur, meddelar i närvarande årgång blott dessa tvenne. Den allmänna titeln är redaktionens. Vid sådane fria fantasiskapelser, som de ifrågavarande, får kritiken bry sin hjerna med klassificerande och titulerande, utan någon säkerhet att träffa det rätta; ty redan diktens rikedom på begreppsmässigt bestämda former är stor, och hon företager sig dertill med sin egen goda rätt att skifta i flera former, förvillande estetikens läror, men bevisande sin rättighet genom sin skönhet. Vi anse detta vara fallet äfven med signaturen –a –g's dikter. Vi torde icke utan skäl kunna smickra oss med, att de i detta blad skola träffa landets mest bildade allmänhet och således läsare, hvilka förstå att njuta af deras fria och rena behag – en förhoppning, som utgör vår enda ursäkt för, att genom deras intagande i våra spalter hafva förringat det totalintryck deras sammanställande i ett häfte skulle efterlemnad. I all händelse hoppas vi, att framtiden skall se dem återuppträda såsom Samlade Dikter, med icke blott signaturen på titelbladet.
- 30
- 40

71 D:R KANE'S RESA TILL NORDPOLSTRAKTEN.

Litteraturblad n:o 10, oktober 1856

Vi hänvisa läsaren för nedanstående reseunderrättelser, lånade ur »Mittheilungen der geografischen Anstalt», till uppsatsen om »Upp-täcktsresorna till Nordpolstrakten» i denna årgångs Januari häfte.

50